

ПРЕЗИДІЯ ПОСТАНОВА

м. Київ

21.11.2023

№ П – 15 -2

*Про законодавчі ініціативи
з питань вищої освіти та подальші дії
Профспілки*

Заслухавши та обговоривши інформацію про законодавчі ініціативи з питань вищої освіти та подальші дії Профспілки, **президія Центрального комітету Профспілки працівників освіти і науки України ПОСТАНОВЛЯЄ:**

1. Інформацію про законодавчі ініціативи з питань вищої освіти та подальші дії Профспілки (додається) взяти до відома та використання в роботі;
2. Центральному Комітету Профспілки продовжити роботу щодо недопущення звуження прав членів Профспілки в установах і закладах освіти та внесення пропозиції для покращення умов і оплати їх праці, шляхом:
 - 2.1. співпраці з Комітетом Верховної Ради України з питань освіти, науки і інновацій, Міністерством освіти і науки України, Міністерством фінансів України, Міністерством соціальної політики щодо посилення захисту трудових прав педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників, зокрема, на своєчасну та в повному обсязі виплату заробітної плати та недопущення погіршення умов праці.
 - 2.2. здійснення правової експертизи законопроектів, аналізу міжнародного законодавства в галузі освіти та охорони праці та внесення пропозицій щодо імплементації зазначених норм в національне законодавство;
 - 2.3. участі у робочих групах комітетів Верховної Ради України, Міністерства освіти і науки України, Уповноваженого Верховною Радою з прав людини при розробленні проектів нормативно-правових актів в галузі

освіти щодо виконання законодавчих гарантій та посилення захисту трудових прав педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників;

3. Виборним профспілковим органам всіх рівнів:

3.1. продовжити роботу щодо недопущення звуження прав членів Профспілки в установах і закладах освіти та внесення пропозицій для покращення умов і оплати їх праці;

3.2. проводити роботу з депутатами Верховної Ради України щодо врахування пропозицій та зауважень Профспілки до законопроектів, які наразі знаходяться на розгляді Верховної Ради України, зокрема, до проєктів Законів України № 9600 «Про внесення змін до деяких законів України щодо підтримки наукової роботи в закладах вищої освіти», №10177 «Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку індивідуальних освітніх траєкторій та вдосконалення освітнього процесу у вищій освіті» та інших щодо недопущення звуження прав та інтересів членів Профспілки.

4. Контроль за виконанням постанови покласти на заступника Голови Профспілки Романюка С.М.

Голова Профспілки

Георгій ТРУХАНОВ

Інформація про законодавчі ініціативи з питань вищої освіти та подальші дії Профспілки:

Повномасштабне вторгнення росії на територію України нанесло великий руйнівний вплив на українську сферу освіти. Загроза життю та здоров'ю учасників освітнього процесу, обмеження доступу до базових потреб людини; масштабні руйнування освітньої інфраструктури: пошкодження приміщень закладів освіти, навчальної матеріально-технічної бази, навчально-виробничих баз практики; вимушене масштабне переміщення учасників освітнього процесу в межах України та за кордон, що призвело до значних втрат контингенту здобувачів освіти, педагогічного й викладацького складу. Загострення проблеми забезпечення доступу до освіти українським школярам та студентам, порушення безперервності освітнього процесу, втрата управлінського освітнього контролю на територіях, що потрапили під тимчасову окупацію або перебувають у зоні активних військових дій, насильницька переорієнтація українських здобувачів освіти на російські навчальні програми, підручники, примусовий перехід на російську мову навчання, зменшення видатків державного та місцевих бюджетів на освіту – це лише частина наслідків російсько-української війни.

24 лютого 2022 року почалась мобілізація педагогічних працівників, що загостило проблему навчального процесу. З метою недопущення зупинення навчального процесу Верховна Рада внесла законодавчі зміни, ухваливши 14 квітня 2022 року Закон України «Про внесення змін до статті 23 Закону України "Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію" щодо відстрочки від призову на військову службу під час мобілізації деяких категорій громадян».

Вказаний закон дозволив звільняти від призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період здобувачів професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, асистентів-стажистів, аспірантів та докторантів, які навчаються за денною або дуальною формами здобуття освіти, а також наукових і науково-педагогічних працівників закладів вищої та фахової передвищої освіти, наукових установ та організацій, які мають вчене звання та/або науковий ступінь, і педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти, закладів загальної середньої освіти, за умови що вони працюють відповідно у закладах вищої чи фахової передвищої освіти, наукових установах та організаціях, закладах професійної (професійно-технічної) чи загальної середньої освіти за основним місцем роботи не менш як на 0,75 ставки.

У вересні 2023 на розгляд до Профспілки надійшло 4 законопроекти №№ 9672, 9672-1, 9672-2, 9672-3 «Про внесення змін до статті 23 Закону України "Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію»». Авторами першого проекту пропонувалось встановити вікову диференціацію (30 років), щодо осіб, які не підлягають призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період під час здобуття освіти та наукового ступеня.

Крім названого, проектом пропонувалось мобілізувати аспірантів. В пояснювальній записці до законопроекту зазначалося, що потреба в зміні законодавства викликана збільшенням кількості вступників 2022, 2023 роках до

закладів освіти для здобуття рівня освіти, що на думку авторів проєкту є ухиленням військовозобов'язаних від призову на військову службу.

При цьому, автори проєкту, без пояснень та вагомих, причин позбавляли можливості здійснювати професійний розвиток особам, які здобувають рівень освіти, що є вищим за раніше отриманий освітній рівень.

Результатом роботи Профспілки стало відновлення права студентів віком від 30 років та аспірантів на відстрочку від мобілізації. Профспілка довела, що проєкт Закону України "Про внесення змін до статті 23 Закону України "Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію" № 9672 від 04.09.2023 протирічить національному та міжнародному законодавству, оскільки містить ознаки дискримінації за віком в праві на здобуття освіти та наукового ступеня.

В своїх доводах Профспілка посилалась на низку нормативно-правових актів, зокрема, на статтю 1 Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», яка надає визначення дискримінації, це, зокрема «ситуація, за якої особа та/або група осіб за їх ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними (далі - певні ознаки), зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами в будь-якій формі, встановленій цим Законом, крім випадків, коли таке обмеження має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними.

Також зазначено, що згідно зі статтею 7 Загальної декларації прав людини: «Всі люди рівні перед законом і мають право, без будь-якої різниці, на рівний їх захист законом. Усі люди мають право на рівний захист від якої б то не було дискримінації, що порушує цю Декларацію, і від якого б то не було підбурювання до такої дискримінації».

Згідно статті 64 Конституції України, в умовах воєнного або надзвичайного стану не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтею 24 Конституції України.

Відповідно до статті 24 Конституції України, громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Право на освіту також записано у статті 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: «Нікому не може бути відмовлено в праві на освіту».

Аналогічна норма міститься в статті 3 Закону України "Про освіту" де також зазначено, що право на освіту не може бути обмежене законом.

Профспілка також посилалась на практику Європейського суду з прав людини, який за роки свого існування розглянув кілька десятків справ стосовно забезпечення державами — учасниками Конвенції права на освіту. На думку

Суду, одним з основних елементів для забезпечення цього права є невтручання держави у здійснення особою її права на освіту.

Щодо мобілізації аспірантів, Профспілка також зазначила, що дана норма є дискримінаційною, оскільки аспіранти, як і докторанти, є здобувачами не лише освітнього, а освітньо-наукового ступеня, який, звісно, є вищим за раніше здобутий рівень освіти у послідовності, визначеній Законом України «Про освіту».

Також Профспілка надала статистичні дані Державної служби статистики України, щодо кількості аспірантів-чоловіків, яка значно зменшилась з початком повномасштабного вторгнення: 14 083 осіб до початку російсько-української війни та 9 036 осіб після початку війни, довівши, що отримання наукового ступеня не використовується українцями для уникнення призову на військову службу, що позбавляє сенсу запропоновану норму законопроекту.

Зазначено також, що оскільки науковою діяльністю займаються фахівці різного віку, відповідно, законодавство не повинно містити вікові обмеження для здобувачів наукового ступеня (аспірантів, докторантів), які не підлягають призову на військову службу.

Профспілка підкреслила важливість збереження для України освітньо-наукового людського потенціалу, потреба в якому буде надзвичайно висока при відбудові України після нашої перемоги.

З перших днів війни Профспілка, посилаючись зокрема на норми Галузевої угоди, надавала роз'яснення щодо необхідності застосування різних форм організації навчального процесу, зокрема дистанційної, гнучких графіків роботи, а у випадку неможливості організації освітнього процесу забезпечувати оплату простою працівникам, включаючи непедагогічних та тих, які працюють за сумісництвом, не з їх вини в розмірі середньої заробітної плати.

У березні 2022 року Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану» № 2126-ІХ від 15.03.2022 яким розділ VI Закону України «Про освіту» доповнено статтею 57-1. Даною статтею працівникам закладів освіти, у тому числі тим, які в умовах воєнного стану в Україні чи окремих її місцевостях, оголошених у встановленому порядку, були вимушені змінити місце проживання (перебування), залишити робоче місце, незалежно від місця їх проживання (перебування), на час особливого періоду встановлено такі державні гарантії, як організація освітнього процесу в дистанційній формі або в будь-якій іншій формі, що є найбільш безпечною для його учасників; збереження місця роботи, середнього заробітку.

Тобто збереження місця роботи та середнього заробітку гарантується під час здійснення педагогічним працівником освітнього процесу в будь-якій найбільш безпечній формі, зокрема і в дистанційній.

Згідно зі статтею 60-2 КЗпП України дистанційна робота - це форма організації праці, за якої робота виконується працівником поза робочими приміщеннями, в будь-якому місці за його вибором та з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

У разі запровадження дистанційної роботи працівник самостійно визначає робоче місце та несе відповідальність за забезпечення безпечних і нешкідливих умов праці.

Порядок і строки забезпечення працівників, які виконують роботу дистанційно, необхідними для виконання ними своїх обов'язків обладнанням, програмно-технічними та іншими засобами, порядок відшкодування пов'язаних з виконанням дистанційної роботи витрат, визначаються трудовим договором про дистанційну роботу.

Відповідно до статті 94 КЗпП України заробітна плата - це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу.

При цьому слід зазначити, що Кодекс законів про працю України регулює трудові відносини працівників у межах України.

Згідно з частиною 1 статті 13 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 №2136-IX дія трудового договору може бути призупинена у зв'язку з військовою агресією проти України, що виключає можливість надання та виконання роботи.

Призупинення дії трудового договору – це тимчасове припинення роботодавцем забезпечення працівника роботою і тимчасове припинення працівником виконання роботи за укладеним трудовим договором. Призупинення дії трудового договору не тягне за собою припинення трудових відносин.

Частиною 2 цієї статті передбачено, що призупинення дії трудового договору роботодавець та працівник за можливості мають повідомити один одного у будь-який доступний спосіб.

Згідно з частиною 3 цієї статті відшкодування заробітної плати, гарантійних та компенсаційних виплат працівникам на час призупинення дії трудового договору у повному обсязі покладається на державу, що здійснює військову агресію проти України.

За коментарем Міністерства економіки України до статті 13 Закону № 2136 у зв'язку з призупиненням дії трудового договору працівник звільняється від обов'язку виконувати роботу, визначену трудовим договором, а роботодавець звільняється від обов'язку забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи. Головною умовою для призупинення дії трудового договору є абсолютна неможливість надання роботодавцем та виконання працівником відповідної роботи.

Згідно з коментарем Мінекономіки до статті 12 Закону № 2136 щодо надання працівникам щорічної основної відпустки конкретний період надання щорічних відпусток у межах, установлених графіком, узгоджується між працівником і власником або уповноваженим ним органом, який зобов'язаний письмово повідомити працівника про дату початку відпустки не пізніше як за два тижні до встановленого графіком терміну.

На період дії воєнного стану скасовуються обмеження щодо 15-денного терміну надання відпустки без збереження заробітної плати за погодженням між працівником та роботодавцем. Як і раніше, відпустка без збереження заробітної плати надаватиметься виключно з ініціативи працівника.

Відповідно до пункту 3 Прикінцевих положень зазначеного закону цей закон діє протягом воєнного стану, введеного відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану», та втрачає чинність з дня припинення або скасування воєнного стану, крім частини третьої статті 13 цього Закону, яка втрачає чинність з моменту завершення виплати державою, що здійснює військову агресію проти України, відшкодування заробітної плати, гарантійних та компенсаційних виплат працівникам.

Щодо простою, то згідно зі статтею 34 Кодексу законів про працю України простій - це зупинення роботи, викликане відсутністю організаційних або технічних умов, необхідних для виконання роботи, невідворотною силою або іншими обставинами.

Тобто організація освітнього процесу у дистанційному режимі не може класифікуватися як простій.

Відповідно до пункту 8.3.3 Галузевої Угоди між Міністерством освіти і науки України та Профспілками працівників освіти і науки України на 2021-2025 роки сторони рекомендують керівникам установ та закладів освіти забезпечити оплату простою працівникам, включаючи непедагогічних та тих, які працюють за сумісництвом, не з їх вини в розмірі середньої заробітної плати.

Про зазначене йдеться у листі Міністерства освіти і науки України від 07.03.2022 № 1/3378-22 «Про практику застосування трудового законодавства у галузі освіти і науки під час дії правового режиму воєнного стану».

При цьому педагогічним працівникам, членам профспілки, які мають статус постраждалих внаслідок збройної російської агресії, може надаватися благодійна профспілкова допомога.

1 липня 2022 року Верховна Рада ухвалила Закон України №2352-ІХ «щодо оптимізації трудових відносин», яким скасувала збереження середнього заробітку за мобілізованими працівниками (законопроект 7251). Депутати тоді пояснили це тим, що «неможливо зберігати середню зарплату в умовах, коли велика частина персонального складу підприємства мобілізована». Відповідно були внесені зміни до Закону №2136-ІХ «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану».

При цьому, змін до Закону України «Про освіту» щодо припинення збереження попереднього середнього заробітку працівникам, які проходять військову службу за призовом під час мобілізації не внесено.

Законодавча колізія стала причиною непорозумінь та різночитань законів.

Профспілка у своїх роз'ясненнях відстоювала позицію, що оскільки змін до Закону України «Про освіту» щодо припинення збереження попереднього середнього заробітку працівникам, які проходять військову службу за призовом під час мобілізації не внесено, норма закону продовжує діяти і після 19 липня 2022 року. Відповідно, за педагогічними та науково-педагогічними працівниками в разі проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період або військової служби за призовом осіб із числа резервістів в особливий період зберігається попередній середній заробіток. Таким працівникам здійснюється виплата грошового забезпечення за рахунок коштів Державного бюджету України відповідно до Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей».

Профспілка також довела до відома всіх структурних підрозділів, для використання в роботі Лист Мінекономіки від 21.08.22 № 4711-06/60669 та Лист Міністерства освіти і науки України від 06.09 22 № 1/10241-22 «Про збереження середнього заробітку педагогічним, науково-педагогічним працівникам закладів освіти, які призвані на військову службу».

16 жовтня 2023 року Верховний суд виніс Постанову у справі № 718/209/23 за провадженням № 61-11879св23 щодо застосування норми Закону України № 2352-IX від 01.07.2022 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин» (№ проєкту 7251), яка узгоджується позицією Профспілки.

В листах до Голів Київської міської та Обласних комітетів та в статті на сайті Профспілки викладено обставини даної справи, а саме: педагогічний працівник (далі-Позивач) виконував обов'язки директора комунального закладу «Ставчанська школа мистецтв». Після його мобілізації, сільський голова (далі-Відповідач) видав розпорядження про припинення нарахування та виплати середнього заробітку Позивачу.

Відповідач посилався на Закон України від 01 липня 2022 року № 2352-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо оптимізації трудових відносин», яким, зокрема, внесено зміни до частини третьої статті 119 Кодексу законів про працю України щодо припинення збереження середнього заробітку працівникам, які призвані на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу, військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період або прийнятими на військову службу за контрактом (далі – працівники, які проходять військову службу за призовом під час мобілізації).

Позивач вважав, що йому підлягає виплата середньомісячного заробітку на час мобілізації, оскільки він є педагогічним працівником. Тому він просив суд визнати протиправними дії Сільської ради та скасувати розпорядження сільського голови про припинення нарахування та виплати середнього заробітку.

За захистом своїх прав позивач звернувся до суду. Після отримання рішення суду 1-ї інстанції та постанови суду апеляційної інстанції, він подав касаційну скаргу до Верховного Суду, який є останньою інстанцією судової влади в Україні.

Вивчивши матеріали справи Верховний суд виклав свою позицію так: згідно із частиною 2 статті 39 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» громадяни України, призвані на строкову військову службу під час мобілізації, користуються гарантіями, передбаченими частиною третьою статті 119 Кодексу законів про працю України, а також частиною першою статті 53 і частиною другою статті 57 Закону України «Про освіту», частиною другою статті 44, частиною першою статті 54 і частиною третьою

статті 63 Закону України «Про фахову передвищу освіту», частиною другою статті 46 Закону України «Про вищу освіту».

19 липня 2022 року набрав чинності Закон України від 01 липня 2022 року № 2352-ІХ «Про внесення змін до деяких законів України щодо оптимізації трудових відносин», яким, зокрема, внесено зміни до частини третьої статті 119 Кодексу законів про працю України щодо припинення збереження середнього заробітку працівникам, які проходять військову службу за призовом під час мобілізації на строк до його закінчення або до дня фактичного звільнення.

Натомість частиною другою статті 57 Закону України «Про освіту» за педагогічними та науково-педагогічними працівниками на період проходження військової служби за призовом під час мобілізації зберігається попередній середній заробіток. ***Будь-яких змін до Закону України «Про освіту» щодо припинення збереження попереднього середнього заробітку працівникам, які проходять військову службу за призовом під час мобілізації не внесено.***

Отже, частина друга статті 57 Закону України «Про освіту» щодо збереження за педагогічними чи науково-педагогічними працівниками попереднього середнього заробітку на період проходження військової служби за призовом під час мобілізації чинна і має реалізовуватися в повному обсязі.

1 червня 2022 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин» від 01.07.2022 № 2352-ІХ яким внесено зміни до статті 102-1 КЗпП, згідно з якими сумісництвом визнано виконання працівником, крім основної, іншої оплачуваної роботи на умовах трудового договору у вільний від основної роботи час. Скасовано також норму що умови роботи за сумісництвом працівників державних підприємств, установ, організацій визначаються Кабінетом Міністрів України.

В грудні 2022 року Профспілка надіслала лист-звернення до Кабінету Міністрів України з приводу необхідності відновлення переліку робіт, які не вважалися сумісництвом, що широко використовувався в освітній галузі зазначивши про таке.

Постановою Кабінету Міністрів України від 22.11.2022 № 1306 «Про визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань роботи за сумісництвом працівників державних підприємств, установ і організацій» визнано такою, що втратила чинність, постанова Кабінету Міністрів України від 03.04.1993 № 245 «Про роботу за сумісництвом працівників державних підприємств, установ і організацій».

Пунктом 5 постанови Кабінету Міністрів України № 245 було доручено Міністерству праці разом з Міністерством юстиції та Міністерством фінансів

розробити і затвердити положення про умови роботи за сумісництвом, а також визначити перелік робіт, що не вважаються сумісництвом.

На виконання цього пункту постанови № 245 зазначеними міністерствами був виданий наказ від 28.06.1993 № 43 «Про затвердження Положення про умови роботи за сумісництвом працівників державних підприємств, установ і організацій», яким було надано право усім працівникам, крім основної роботи та роботи за сумісництвом, виконувати ще роботи, які не є сумісництвом.

Серед таких робіт не вважалися сумісництвом: педагогічна робота з погодинною оплатою праці в обсязі не більше 240 годин на рік (пункт 3 Переліку); керівництво аспірантами в науково-дослідних установах і закладах вищої освіти науковців та висококваліфікованих спеціалістів, які не перебувають у штаті цих установ та закладів, з оплатою їх праці в розрахунку 50 годин на рік за керівництво кожним аспірантом (п. 5 Переліку); завідування кафедрою висококваліфікованими спеціалістами, у тому числі тими, що займають керівні посади в закладах освіти і науково-дослідних установах, з оплатою в розрахунку 100 годин за навчальний рік (п. 5 Переліку); робота без зайняття штатної посади учителем/викладачем у тому самому закладі загальної середньої, професійно-технічної, фахової передвищої освіти із завідування кабінетами, лабораторіями, відділеннями, педагогічна робота керівних та інших працівників закладів освіти, керівництво предметними та цикловими комісіями тощо (п. 8 Переліку); робота учителів/викладачів закладів загальної середньої, професійно-технічної, фахової передвищої освіти у тому самому закладі освіти понад установлену норму навчального навантаження тощо (п. 8 Переліку).

У пункті 12 цього Переліку передбачалася норма, що виконання робіт, зазначених зокрема у пунктах 3 та 5, допускається в робочий час з дозволу керівника установи без утримання заробітної плати, а роботи, зазначені у пункті 8 могли здійснюватися як в основний робочий час, так і за його межами, залежно від їх характеру.

Але розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22.11.2022 № 1047-р. «Про скасування наказу Міністерства праці України, Міністерства юстиції України, Міністерства фінансів України від 28 червня 1993 р. № 43» зазначений наказ скасовано.

Таким чином нині в системі освіти, як і всіх інших галузях, не діє Перелік робіт, що не є сумісництвом, який був затверджений наказом № 43.

Але скасування Переліку робіт, що не є сумісництвом, позбавляє можливості науково-педагогічних та педагогічних працівників, а також працівників органів управління освіти і науки та інших органів, які переважно є вчителями та викладачами, виконувати зазначені види робіт впродовж основного робочого часу. Виконання їх поза межами основної роботи, тобто на умовах сумісництва, у переважній більшості випадків не є можливим через збіг графіків основної роботи і розкладу занять, уроків з учнями, студентами, керівництва кафедрами.

Однак у виконанні такої роботи відповідними фахівцями є величезна потреба, особливо під час 2022/2023 навчального року, коли всі навчальні предмети, курси, заняття, аспіранти вже закріплені за відповідними фахівцями.

З набранням чинності розпорядження Кабінету Міністрів України від 22.11.2022 № 1047-р, керівники закладів освіти змушені посеред навчального року усунути таких фахівців від проведення занять, бо змінити їх розклади не є можливим. Не є доцільним та ефективним передоручити керівництво аспірантами та завідування кафедрами іншим особам.

З прийняттям позитивного рішення про зняття обмежень на роботу за сумісництвом, невваженим вважаємо скасування переліку робіт, які не вважалися сумісництвом, бо від цього нині страждає освітній процес, його якість та й безпосередньо керівники закладів, працівники, які залучалися до таких видів педагогічної роботи.

У зв'язку з зазначеним Профспілка запропонувала відновити Перелік робіт, які не є сумісництвом, удосконаливши його відповідно до вимог сучасного моменту, дозволивши здійснювати окремі види викладацької діяльності в певних обсягах, зокрема й з погодинною оплатою праці, яка може виконуватися також впродовж основного робочого часу.

10 серпня 2023 року у Верховній Раді України зареєстровано проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо підтримки наукової роботи в закладах вищої освіти», реєстраційний № 9600, який пройшов перше читання. Законопроєктом передбачається внесення змін до Закону України «Про вищу освіту», зокрема до статті 55 щодо віднесення до основних посад педагогічних працівників таких, як: викладач; методист; концертмейстер; лектор; інструктор; тьютор; наставник.

Також, передбачається норма, що посади педагогічних працівників можуть займати особи, які мають ступінь освіти не нижче магістра. В статті 56 пропонуються норми, що мінімальний обсяг виконання наукової роботи науково-педагогічним працівником складатиме 500 годин на навчальний рік. Максимальне навчальне навантаження на одну ставку науково-педагогічного працівника не може перевищувати 500 годин, а педагогічного працівника – 900 годин на навчальний рік. У разі виконання наукової роботи в обсязі понад 700 годин на навчальний рік максимальне навчальне навантаження на одну ставку науково-педагогічного працівника не може перевищувати 400 годин на навчальний рік.

Крім того, передбачається доповнення Прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про вищу освіту» такими нормами: педагогічні працівники можуть забезпечувати проведення до 30% навчальних занять за освітньою програмою, а також інші види навчальної діяльності з урахуванням вимог стандартів вищої освіти; стаж педагогічної роботи у закладах вищої освіти працівників, які мають науковий ступінь та/або вчене звання, зараховується як стаж науково-педагогічної роботи. Стаж науково-педагогічної

роботи педагогічних працівників закладів вищої освіти зараховується як стаж педагогічної роботи.

Проаналізувавши проєкт, Профспілка дійшла висновків, що підтримка, розширення та розвиток наукової роботи у ЗВО можуть відбуватися лише за умов впровадження стимулюючих заходів щодо виконання наукових досліджень науково-педагогічними працівниками, залученням необхідного фінансування наукових досліджень як з державного бюджету, так і за кошти бізнесу. Запропонований механізм підтримки наукової роботи в закладах вищої освіти є недопрацьованим, а результат цієї «інновації» через переведення науково-педагогічних працівників у статус педагогічних через відокремлення їх від наукової роботи не сприятиме розвитку наукової роботи, а лише призведе до соціального вибуху та суттєвого погіршення мотивації, зниження зарплати викладачів вищої школи, їх необґрунтованої стратифікації та латентного приниження.

Також Профспілка вбачає, що нормування наукової роботи, встановлення її мінімального обсягу виконання для науково-педагогічних працівників ЗВО у будь-якому розмірі, в тому числі 500 годин на навчальний рік, для такої специфічної сфери діяльності як наука не є виваженим.

Кожен вид діяльності в науці вимагає від різних дослідників різних витрат часу, психоемоційних, розумових та фізичних сил. Неможливо пронормувати скільки потрібно створювати гіпотезу, думати над науковою проблемою, проводити експерименти, розробляти модель та впроваджувати результати. Іноді роки роботи над науковою проблемою дають негативний результат. Тому й є для оцінки наукової роботи певні показники, такі як кількість монографій, наукових статей, створених розробок, розроблених програм, концепцій, методологій, здійснених відкриттів тощо.

На теперішній час у закладах вищої освіти діє диджиталізована система оцінки діяльності науково-педагогічних працівників (Відомості про досягнення у професійній діяльності), яка є об'єктивною, повністю відкритою, загальнодоступною. Згідно з цією оцінкою, за освітою, науковим ступенем, вченим званням, поточним внеском у наукову і освітню діяльність університету визначається відповідність займаній посаді кожного викладача ЗВО.

Варто зазначити, що Закон «Про вищу освіту», частиною 1 статті 53 визначає статус «Науково-педагогічні працівники - це особи, які за основним місцем роботи у закладах вищої освіти провадять навчальну, методичну, наукову (науково-технічну, мистецьку) та організаційну діяльність» і не передбачає будь-яких обмежень у розподілі годин на тій чи інший вид їх робіт.

У багатьох європейських країнах науково-педагогічні працівники стабільно працюють в університетах, є постійними працівниками і для них вимоги щодо підтримки наукової роботи є слушними. У нашій країні укладаються між ректором і науково-педагогічними працівниками строкові трудові договори на 1-5 роки, що само по собі є безумовним і гарантованим стимулом ефективної роботи на посаді. Тому запровадження певного розміру норми часів (в даному законопроекті 500) на наукову роботу не принесе ніякого результату для підтримки наукової роботи і, як наслідок - у ньому немає жодного сенсу.

Навпаки, відсутність у закладах вищої освіти практики нормування наукової роботи науково-педагогічних працівників та відсутність об'єктивних критеріїв визначення норм часу для тих чи інших видів наукової роботи однозначно, призведуть до суперечностей, розбіжностей та до соціальної напруги в колективах університетів.

Велику загрозу для матеріального стану науково-педагогічних працівників Профспілка вбачає у їхньому переведенні (існуючих професорів, доцентів, старших викладачів, викладачів), у випадку не виконання норми 500 годин наукової роботи в статус педагогічних працівників на посади викладач, лектор, інструктор, тьютор з втратою тарифного розряду та розміру зарплати.

Неврегульованим є питання оплати праці цієї категорії НПП: згідно з постановою КМУ від 30 серпня 2002 р. № 1298 (з наступними змінами та доповненнями) оплата праці доцента (як НПП) здійснюється за 19 тарифним розрядом з врахуванням підвищення посадового окладу на 11% у відповідності до постанови КМУ від 23.01.2019 № 36, а викладача ЗВО як педагогічного працівника – відсутня. Крім того, в тарифній сітці зараз відсутні посади лектора, наставника, тьютора, які вводяться цим законопроектом.

Посади, що пропонується ввести, також відсутні в Додатку до Порядку надання щорічної основної відпустки тривалістю до 56 календарних днів керівним працівникам навчальних закладів та установ освіти, навчальних (педагогічних) частин (підрозділів) інших установ і закладів, педагогічним, науково-педагогічним працівникам та науковим працівникам, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 14.04.1997р. № 346 (з наступними змінами та доповненнями).

В разі введення запропонованої законодавчої норми, яка має суттєво негативно вплинути на статус науково-педагогічних працівників, потребує серйозного обговорення з залученням експертів та фахівців та обміну існуючим досвідом такого нормування.

Для введення таких «інновацій» потрібні час на попередні дослідження, моделювання та пілотні випробування. Вкрай вразливими для вищої освіти можуть бути наслідки необґрунтованої та не апробованої цієї «реформи».

Нормативно неврегульованим є перевід в рамках чинних (закони зворотної сили не мають) строкових трудових договорів (контрактів) з посад професорів, доцентів, старших викладачів на посади викладачів, лекторів тощо у зв'язку з тим, що в індивідуальному плані науково-педагогічного працівника на наступний навчальний рік заплановано та затверджено обсяг наукової роботи менше 500 годин.

Необхідні додаткові, крім або замість, запропонованих у законопроекті змін до чинного Закону України «Про вищу освіту», а саме: в частину 1 статті 53, в який надається визначення статусу науково-педагогічних працівників. В існуючій реакції це визначення не передбачає будь-яких обмежень у розподілі годин на той чи інший вид їх робіт. До речі, цілком логічно, бо визначається конкретними планами кафедри – наприклад, кафедра вирішила відкрити нову освітню програму. У цьому випадку потрібно виконати великий обсяг методичної роботи щодо забезпечення нових освітніх компонентів, тощо. Запропоноване законопроектом обмеження буде тільки перешкоджати нормальній роботі кафедри та буде втручанням в академічну свободу

викладачів та закладу в цілому, на що неодноразово вказувалося в Стратегії розвитку вищої освіти України на період до 2032 року.

Профспілка також запропонувала внести уточнення в редакцію першого речення абзацу третьої частини другої статті 56, а саме: «Мінімальний обсяг виконання наукової роботи на одну ставку науково-педагогічного працівника складає 500 годин на навчальний рік. Існуюча редакція не дозволяє визначати мінімальний обсяг наукової роботи науково-педагогічного працівника, який працює на не повну ставку, що є розповсюдженою практикою в сучасних умовах.

Профспілка також зазначає про те, що при реформуванні системи бюджетного фінансування здобуття вищої освіти, в першу чергу, мають бути дотримані принципи, визначені Законами України «Про вищу освіту», «Про освіту», з тим, щоб забезпечити конституційні права громадян України на здобуття безоплатно вищої освіти у державних і комунальних закладах на конкурсній основі, що гарантовано статтею 53 Конституції України.

Крім того, відповідно до Закону України «Про вищу освіту» фінансування державних закладів вищої освіти здійснюється за рахунок коштів державного бюджету на умовах державного замовлення на оплату послуг з підготовки фахівців, наукових і науково-педагогічних кадрів та за рахунок інших джерел, не заборонених законодавством.

Фінансування комунальних закладів вищої освіти має здійснюватися за рахунок коштів місцевих бюджетів відповідно до Бюджетного кодексу України та інших джерел, не заборонених законодавством. Фінансування приватних закладів вищої освіти повинно здійснюватися їх засновниками та з інших джерел, не заборонених законодавством. При цьому Профспілка вважає, що в умовах недостатності бюджетних видатків розміщення державного замовлення на підготовку фахівців, наукових і науково-педагогічних кадрів у приватних закладах є неприпустимим.

Залучені кошти мають спрямовуватися на провадження статутної діяльності закладу вищої освіти в порядку і на умовах, визначених його статутом. Кошти, отримані закладом вищої освіти як плата за навчання, підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації кадрів або за надання освітніх послуг, не можуть бути вилучені в дохід державного або місцевих бюджетів.

До кошторису закладу вищої освіти обов'язково повинні включатися витрати, пов'язані з розвитком матеріально-технічної і лабораторної бази, із забезпеченням ліцензованими програмними продуктами для провадження освітньої і наукової діяльності, а також з проходженням виробничих і переддипломних практик здобувачами вищої освіти, що впродовж останніх десятиліть не забезпечується.

Фінансування за рахунок видатків Державного бюджету України підготовки фахівців з вищою освітою за спеціальностями відповідних ступенів вищої освіти має встановлюватися в обсязі, необхідному для забезпечення на кожні 10 тисяч населення навчання не менше 180 студентів. При цьому обсяг видатків Державного бюджету України на поточний рік не може бути меншим, ніж обсяг видатків Державного бюджету України на минулий рік, збільшений на коефіцієнт інфляції.

Надходження закладу вищої освіти за надання фізичним та юридичним особам платних послуг мають визнаватися власними коштами закладу вищої освіти. Такі власні надходження закладів вищої освіти, а також благодійні внески та гранти мають зараховуватися на поточні або вкладні (депозитні) рахунки установ державних банків. Такі доходи, а також відсотки, отримані від розміщення коштів закладу вищої освіти на вкладних (депозитних) рахунках в установах державних банків, мають включатися до кошторису закладу вищої освіти та використовуватися на придбання майна і його використання, капітальне будівництво та ремонт приміщень, поліпшення матеріально-технічного, навчально-лабораторного, навчально-методичного забезпечення освітнього процесу тощо в межах статутної діяльності закладу вищої освіти.

Загальний обсяг державного замовлення для підготовки фахівців ступенів молодшого бакалавра, бакалавра на поточний рік має становити не менш як 51% кількості випускників закладів загальної середньої освіти, які у поточному році здобули повну загальну середню освіту: на підготовку фахівців ступеня магістра на поточний рік - не менш як 50% кількості осіб, які у поточному році здобудуть ступінь бакалавра за державним замовленням; на підготовку фахівців ступеня доктора філософії на поточний рік - не менш як 5% кількості осіб, які у поточному році здобудуть ступінь магістра за державним замовленням.

Закладу вищої освіти, що має статус дослідницького, має бути забезпечено переважне право на отримання державного замовлення на підготовку фахівців ступеня магістра в обсязі до 75% обсягу випуску бакалаврів, які навчалися за кошти державного бюджету в цьому закладі, а обсяг державного замовлення на підготовку фахівців ступеня доктора філософії - до 20% обсягу випуску магістрів.

Розміщення державного замовлення повинно здійснюватися на конкурсних засадах на принципах добросовісної конкуренції, прозорості, рівноправності, об'єктивного, неупередженого оцінювання пропозицій його учасників.

Для забезпечення оборони України, державної безпеки і захисту державного кордону, потреб Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, Служби безпеки України, Національної поліції України, служби цивільного захисту, розвідувальних органів України, Державної кримінально-виконавчої служби України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України розміщення державного замовлення має здійснюватися без проведення конкурсу.

При цьому основним з джерел фінансування закладів вищої освіти має бути бюджетне фінансування галузі освіти у обсязі не менше 7% ВВП відповідно до статті 78 Закону України «Про освіту».

Обсяги бюджетного фінансування на здобуття вищої освіти мають забезпечити реалізацію гарантій на оплату праці науково-педагогічних і педагогічних працівників, передбачених статтею 61 Закону України «Про освіту», а також стипендіального забезпечення студентів у обсязі 40-45% від фактичної кількості студентів денної форми здобуття освіти, які навчаються за державним відповідно до статті 62 Закону України «Про освіту» з установами її розміру на рівні прожиткового мінімуму.

Згідно зі статтею 61 освітянського закону посадовий оклад педагогічного працівника найнижчої кваліфікаційної категорії має встановлюватися в розмірі трьох мінімальних заробітних плат, а кожної наступної кваліфікаційної категорії підвищуватися не менше ніж на 10%. Найменший посадовий оклад науково-педагогічного працівника має встановлюватися на 25% вище від посадового окладу педагогічного працівника найнижчої кваліфікаційної категорії, а кожний наступний – підвищуватися не менше ніж на 10% від попереднього.

Зважаючи, що з 1 квітня 2024 року прогнозується встановлення мінімальної заробітної плати на рівні 8000 грн, посадовий оклад за посадою доцента має становити не менше 35140 грн проти сьогоднішніх 10982 грн, а професора – 38650 грн проти сьогоднішніх 11689 грн. З таким низьким рівнем оплати праці науково-педагогічних працівників, найінтелектуальнішої частини суспільства та основного суб'єкта підготовки майбутніх кадрів, що забезпечуватимуть відновлення економіки країни, отримати випускника, кваліфікованого професіонала, в умовах реформування системи вищої освіти досить проблематично.

Основним меседжем системи бюджетного фінансування здобуття вищої освіти має бути забезпечення в державі конституційних прав громадян України на здобуття безоплатно вищої освіти відповідно до статті 53 Конституції України.

В жовтні 2023 року на розгляд Профспілки надійшов проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку індивідуальних освітніх траєкторій та вдосконалення освітнього процесу у вищій освіті» № 10177 від 23.10.2023, яким запропоновано ввести в Закон України «Про відпустки» норму про наданням права на додаткові оплачувані відпустки - 14 календарних днів для працівників, які без відриву від виробництва здобувають фахову передвищу, вищу освіту за дистанційною формою здобуття освіти.

Профспілка зауважила, що за доцільне спочатку внести відповідні зміни до Закону України «Про освіту», після чого встановлювати додаткові гарантії для працівників, які здобувають освіту за дистанційною формою здобуття освіти.

Проєктом також запропоновано деталізувати поняття індивідуальної освітньої траєкторії для здобувачів вищої освіти, передбачивши для цього вибір здобувачем вищої освіти освітніх програм, суб'єктів освітньої діяльності, що їх реалізують, видів, форм і строку здобуття освіти (здобувачі освіти, які навчаються за контрактом зможуть обирати строк навчання від 3 до 8 років), освітніх компонентів і рівня їх складності, розширити практику міждисциплінарних освітніх програм на всі рівні вищої освіти, врегулювати питання освітньої кваліфікації, академічних та професійних прав випускників таких програм, припинити з 2023 року прийом на навчання для здобуття освітнього ступеня бакалавра, магістра за заочною та вечірньою формами здобуття освіти та для здобуття освітнього ступеня молодшого бакалавра, вдосконалити структуру стандартів вищої освіти.

Загальний аналіз законотворчої діяльності органів державної влади свідчить про кардинальні напрямки зміни освіти у майбутньому: зокрема,

планується повернути відпрацювання для випускників університетів, які навчаються за держзамовленням. Невдовзі можна очікувати затвердження нового Переліку галузей знань та спеціальностей та запровадження можливості (не обов'язку) для закладів вищої освіти мати міждисциплінарні програми на бакалаврському рівні. Можливе скорочення держзамовлення на 20-90% для кон'юктурних спеціальностей (на інших - залишиться на рівні 2023 року).

Крім цього, кожен здобувач середньої освіти повинен буде проходити державну підсумкову атестацію за кожний рівень повної загальної середньої освіти з державної мови, математики, а після здобуття базової та профільної середньої освіти – також з історії України та іноземної мови (у 2024 році ДПА планують скасувати).

Особи, які проходили навчання на тимчасово окупованій території України на рівні повної загальної та/або базової середньої освіти, з метою здобуття кваліфікацій, що відповідають рівням професійної (професійно-технічної) освіти, фахової передвищої освіти, вищої освіти на основі повної (базової) загальної середньої освіти або фахової передвищої освіти, зможуть пройти атестацію для визнання результатів навчання та кредитів ЄКТС (періодів навчання).

Вчена рада ЗВО буде остаточно приймати рішення про присвоєння та позбавлення вчених звань професора, доцента та старшого дослідника.

Також планується прибрати з типів закладів вищої освіти - коледж - заклад вищої освіти або структурний підрозділ університету, академії чи інституту, що провадить освітню діяльність, пов'язану із здобуттям ступеня бакалавра та/або молодшого бакалавра, проводить прикладні наукові дослідження та/або творчу мистецьку діяльність, а також прибрати норму, що фаховий коледж може бути (відокремленим) структурним підрозділом закладу вищої освіти відповідно до Закону України "Про фахову передвищу освіту".

Визначено, що останній набір здобувачів вищої освіти до територіально відокремлених структурних підрозділів закладів вищої освіти і коледжів проводиться в 2023 році і засновники або уповноважені ними органи управління закладів вищої освіти до 1 січня 2025 року мають ухвалити та оприлюднити рішення про виділ територіально відокремлених структурних підрозділів закладів вищої освіти в окремі юридичні особи, зокрема з наступним приєднанням до інших закладів вищої освіти або утворенням закладів фахової передвищої освіти, або їх припинення, приєднання коледжів до інших закладів вищої освіти, їх реорганізацію в заклади фахової передвищої освіти або припинення.

Освітня діяльність закладів фахової передвищої освіти як структурних підрозділів закладів вищої освіти припиниться, а ліцензії на провадження освітньої діяльності анулюються з 1 липня 2026 року.

Прийом на навчання для здобуття ступеня доктора філософії або доктора мистецтва може бути оголошений на освітні програми з спеціальності (міждисциплінарні освітні програми з галузі знань або спеціальностей), з яких заклад вищої освіти має акредитовані за другим (магістерським) рівнем освітні програми в межах відповідної спеціальності (усіх спеціальностей галузі або спеціальностей, що входять до міждисциплінарної освітньо-наукової програми).

Для швидкого та ефективного реагування на всі законодавчі зміни Профспілка продовжуватиме співпрацю з Комітетом Верховної Ради України з питань освіти, науки і інновацій, з Міністерством освіти і науки України, Міністерством фінансів України, Міністерством соціальної політики України, здійснюватиме правову експертизу законопроектів щодо недопущення звуження прав членів Профспілки в установах і закладах освіти та внесення пропозиції для покращення умов і оплати їх праці, здійснюватиме аналіз міжнародного законодавства в галузі освіти та охорони праці працівників і вноситиме пропозиції щодо імплементації зазначених норм в національне законодавство; братиме участь у робочих групах, що ініціюють підготовку законопроектів в галузі освіти щодо посилення захисту прав педагогічних працівників, зокрема, на своєчасну та в повному обсязі виплату заробітної плати та недопущення погіршення умов праці.

Введення військового стану в країні стало поштовхом для багатьох інших законодавчих ініціатив від Комітетів Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій, соціальної політики та захисту прав ветеранів, фінансів, податкової та митної політики, цифрової трансформації, молоді і спорту, здоров'я нації, медичної допомоги та медичного страхування, бюджету та інших, частину з яких розроблено відповідно до завдання Плану заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом.

Зокрема, Комітетом Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій з 24 лютого 2022 року зареєстровано 241 законопроект, з яких: 107 законопроектів, з підготовки яких Комітет з питань освіти, науки та інновацій визначено головним та 134 законопроекта, з підготовки яких комітет визначено співвиконавцем. По більшості з названих проєктів Профспілкою працівників освіти і науки України здійснено правову експертизу та надано зауваження та пропозиції.